

RELIGIOZNO PJESNIŠTVO KORČULANSKIH BRATOVŠTINA

***Goran Kalogjera, BRATIMSKO
PJESNIŠTVO GRADA KORČULE,***

Hrvatsko filološko društvo, Rijeka 1998.

Pučka pobožnost oblik bogoštovlja što ga je uz liturgiju kršćanska duhovnost poznavala tijekom čitave svoje povijesti, posebno je bila razvijena u srednjemu vijeku. Rastući često kroz duh i kulturu naroda ona predstavlja ne samo duhovnu,

već i kulturnu ostavštinu toga naroda te je kao takva predmetom rasprava, prosudba i znanstvenog proučavanja.

Knjiga Gorana Kalogjere *Bratimsko pjesništvo grada Korčule* svojom se temom kreće upravo u prostoru jednog

bogatog naslijeđa s područja pučke pobožnosti na otoku Korčuli. Kako je pučka pobožnost usko povezana s djelovanjem bratovština, autor prvi dio knjige posvećuje njihovoj povijesti, razlozima nastanka i zadacima koje su imale. Također spominje i najpopularnije bratovština jer se njihova pobožnost, nakon što su od crkve dobile posebne oprostite, proširila i na naše krajeve. Govoreći o bratovštinama na tlu Hrvatske Kalogjera navodi da "povijesno utemeljenih vijesti o osnivanju bratovština u Dalmaciji imamo iz 13. st.", te "da su one mahom bile bičevalačke i što je vrlo interesantno čak starije od onih istoga tipa koje se javljaju u Peruggi pod vodstvom Rainera Fasanija"¹. Također daje i pregled nastanka bratovština, prvenstveno u Dalmaciji. Posebno je poglavlje posvetio trima korčulanskim bratovštinama: bratovštini Svih Svetih ili Dobre smrti, osnovanoj 1301. godine, bratovštini sv. Roka, utemeljenoj 1575. godine poslije velike pohare kuge koja je zahvatila grad Korčulu 1571. godine, te bratovštini Blažene Djevice Marije od Utjehe - Pojasa, čiji je osnutak vezan uz pastirski pohod biskupa Priulija Korčuli početkom 1603. godine. Osim na njihovo djelovanje, sistem uprave i hijerarhiju, te način odijevanja bratima, posebno se osvrnuo na problem jezika kojim se govorilo, molilo, pjevalo ili pisalo u bratovštinama. "Uvidom u bratimske knjige, matrikule, račune i pjesmarice vidi se da su službeni dokumenti do zadnjih

decenija 19. stoljeća bili pisani na talijanskom jeziku. Međutim molitve, pjesme, kantalene, razna crkvena uprizorenja u vidu dijaloga bili su izgovarani na materinjem hrvatskom jeziku i na njemu kasnije i zapisivani"². Naglašavajući ovu činjenicu, autor spominje da su korčulanske bratovštine, "kao uostalom i sve bratovštine u Europi, kao pučke ustanove izuzetno zaslužne za postanak pučkog duhovnog pjesništva"³.

U drugom su dijelu knjige objavljene pjesmarice triju korčulanskih bratovština, a zatim, pod naslovom *Bratimsko duhovno pjesništvo u gradu Korčuli*, i studija o njima.

Pišući o pjesmarici korčulanske bratovštine Svih Svetih, Kalogjera navodi da je upravo ta pjesmarica "nepobitan dokaz da književni spomenici na hrvatskom jeziku u gradu Korčuli sežu u daleki srednji vijek"⁴. Da bi dokazao svoju tvrdnju on razmatra tri temeljna pitanja: pitanje dotacije, izvora i autorstva pjesama u pjesmarici bratovštine Svih Svetih. Odmah na početku navodi da se krnji rukopis pjesmarice bratovštine Svih Svetih čuva u vitrini opatske riznice u Korčuli, te da je to najvjerojatnije prijepis starijeg kodeksa iz 15. stoljeća. Također spominje Vida Vuletića Vukasovića koji je prvi, premda u fragmentima, objavljivao prijepise pjesmarice Svih Svetih. Dio prepisanih pjesama /Mihovile preblaženi, U drugu nedilju, U tretu nedilju, U nedilju oko Svetoga Luke, U sedmu nedilju, U osmu nedilju, V devetu nedilju, V desetu

1 G. Kalogjera, *Bratimsko pjesništvo grada Korčule*, HFD, Rijeka 1998., str. 9

2 Isto, str. 15.

3 Isto, str. 16.

4 Isto, str. 135.

edilju, V jedánaestu nedilju okolo Svetoga Mikule, U trinadesetu nedilju okolo Božića, V prvu nedilju po Božiću, U nedilju od Palmi, Molitva Svetoga Frančiška/ objavio je u *Čakavskim starinskim pjesmama na čast svetiem i sveticama božjim*. Kalogjera smatra da se ne može sa sigurnošću utvrditi je li Vukasović objelodanio knjižicu iz 15. stoljeća ili njezin prijepis iz 17/18. stoljeća koji se danas čuva u opatskoj riznici, ali ističe da se u Vukasovićevoj zbirci nalazi nekoliko pjesama kojih u prijepisu nema. Važna je i izjava Ive Matijace, korčulanskog opata, "da je prije rata u zbirci Svih Svetih postojao rukopis hrvatskih pjesama ispisanih goticom na pergameni koji ga je podsjećao na 15. stoljeće, a koji je zatim iščezao"⁵. Vukasović je u početku smatrao da prepisane pjesme potječu iz 17. stoljeća i pripisivao ih je Kanaveliću, ali je kasnije promijenio mišljenje i smjestio ih u 15. stoljeće. Kalogjera navodi i mišljenje Rešetara i Fanceva koji Vukasovićevu zbirku datiraju u 15. stoljeće. Izvore korčulanske pjesmarice iz 15. stoljeća Kalogjera pronalazi u najstarijoj hrvatskoj pjesmarici koja je sačuvana u glagoljskom rukopisnom zborniku Code. slav. 11 u pariškoj nacionalnoj biblioteci, poznatom pod nazivom Pariški kodeks. Zaključuje to na osnovi činjenica da se u pjesmarici Svih Svetih može pronaći pet /Mihovile preblženi, Marijina pesan - u Vukasovića kao U petu Nedilju, Otr - u Vukasovića kao U prvu Nedilju po Božiću, Bog se rodi u Vitliomi - u Vukasovića kao U trinadestu Nedilju okolo Božića, Pesan ot muki Hrstovi - u obje Matijačine zbirke, u

jednoj samo pod brojem III, a u drugoj pod naslovom Po putu na Veliki Petak/ od devet pjesama koje predstavljaju najstariju poznatu zbirku hrvatskog crkvenog pjesništva. Raspravljajući o problemu autorstva Kalogjera napominje kako sasvim sigurno možemo potvrditi da u Vukasovićevu prijepisu *Čakavske i starinske pjesme na čast svetiem i sveticama božjim* nema niti jedne Graginićeve niti Kanavelićeve pjesme, dok ih u Matijacinim zbirkama možda i ima. Svoju tvrdnju temelji na činjenici da pjesme Vukasovićeve prijepisa stilom, stihom i jezikom ukazuju na drevnost svoga postanka. Mišljenja je da ih možemo svrstati u 15. stoljeće, odakle najstariji zapis pjesmarice vjerojatno i potječe. Autori ovih osmeračkih pjesama su, prema Kalogjeri, nadareni i marljivi začinjavci. Premda dopušta mogućnost da je i grad Korčula u svojoj stolnoj crkvi imao svoga permancira ili začinjavca koji je bio spreman i osobno se okušati u versifikaciji, većini pjesama u pjesmarici bratovštine Svih Svetih, autor ove knjige, zbog arhaičnosti jezika i naivnosti tona, pripisuje izvankorčulansko porijeklo.

Pjesmarica druge korčulanske bratovštine, bratovštine sv. Roka, "koncipirana je u sedam poglavlja, a u svakom se poglavlju nalazi po jedna duža ili kraća pjesma"⁶ /U veliki ponedinjik i Veliki petak uvečer oko grada, Po gorah ujutro na Veli petak, U Veliki petak prid Božji greb u vele Crikvu ujutro, U Svih Svetih prid Božji greb, U Sveti Mihovil i u Svetoga Nikole u Veli petak prid Božji greb, Na dan Uskersenja, Na blagdan Tila Isusova/. Analizirajući ih autor zaključuje

5 Isto, str. 140.

6 Isto, str. 175.

da su tematski bliske pjesmama iz pjesmarice bratovštine Svih Svetih, "no koncepcija, prilaz duhovnoj tematici, stil, jezik, pogotovo stih, ukazuju na činjenicu da se u nekim slučajevima može govoriti o pjesmama koje su po svojoj vokaciji bliže umjetničkim⁷". Zbog toga Kalogjera smatra "da se na primjeru pjesmarice bratovštine sv. Roka ne može govoriti isključivo o poeziji stare pučke hrvatske književnosti, već i o umjetničkom pjesništvu koje je većim dijelom moglo biti proizvod već priznate i afirmirane pjesničke osobnosti⁸". Baveći se problemom autorstva sklon je prihvatiti Vukasovićevu i Kastrofilovu ideju po kojoj su neki od korčulanskih pjesnika /Ivan Vidali, Antun Rozanović, Petar Kanavelić, Jakov Salečić, Mark Geričić, Augustin Draganić/ autori određenih pjesama koje pripadaju bratovštini sv. Roka. Zaključuje to na osnovi činjenica da se radi o zreloom duhovnom pjesništvu koje resi kvalitetan stih, jasan jezik, ali isto tako i stihovlje koje sugerira uratke vještog rutinera. Pomnijom analizom pjesništva spomenutih korčulanskih pjesnika i komparacijom sa stihovljem pjesmarice sv. Roka Kalogjera svodi odabir na četiri imena: Kanaveličevo, Geričičevo, Salečićevo i Draginićevo. Također, on dopušta i mogućnost da su sastavljači kasnijih pjesmarica kojima pripada i pjesmarica bratovštine sv. Roka "unosili u svoje nabožne antologije osim starijih i anonimnih proizvoda i pjesme kasnijih pjesnika⁹". Kao primjer navodi pjesmaricu pisanu od 1530. godine koja osim starijih anonimnih pjesama sadrži stihove Marka

Marulića ili pak fragmentarno sačuvan rukopisni zbornik Miše Vrančića, pisan negdje oko polovine 16. stoljeća u kojem je nađen i poćakavljeni prijepis jedne pjesme Mavra Vetranovića.

Posljednja od tri pjesmarice o kojoj je u knjizi riječ jest ona najmlađe korčulanske bratovštine, bratovštine od Blažene Djevice Marije od Utjehe - Pojasa. Većinu je pjesama prepisao i priredio, kako autor knjige navodi, Tonči Baždarić po zapisu pokojnog Toneta Matijacé, dugogodišnjeg gaštalda i pjevača bratovštine, a neke je sam Kalogjera pronašao u Vukasovićevim i Matijacinim pjesmaricama. Ona sadrži dvanaest pjesama /Miserere, Molitva, Pisam o Veloj Crkvi prid Božji grebac, Pisam u crkvi sv. Petra prid Božji grebac, Pisam u crkvi Naše Gospe /Gospojine/ prid Božji grebac, Pisam u crkvi sv. Nikole prid Božji grebac, Pisam u časnih sestara prid Božji grebac, Pisam u crkvi od Svih Svetih prid Božji grebac, Pisam u crkvi sv. Mihovila pred Božji grebac, Pisam koja se piva u Veliku subotu ujutro rano priko gorah, Pisam na dan uskrnuća Gospodinova/, no Kalogjerino je mišljenje da time nije u potpunosti zaokružen pjesnički inventar ove bratovštine. Analizirajući pjesme Pisam u crkvi sv. Petra prid Božji grebac, Pisam u crkvi Naše Gospe /Gospojine/ prid Božji grebac, Pisam u crkvi sv. Nikole prid Božji grebac i Pisam časnih sestara prid Božji grebac Kalogjera primjećuje da se radi o tematski bliskim pjesmama, ispjevanima većinom u osmercima. Velika sličnost ili

7 Isto, str. 175.

8 Isto, str. 175.

9 Isto, str. 184.

pak identičnost pojedinih stihova upućuje ga na zaključak da pjesme imaju zajedničko ishodište "koje bi najvjerojatnije trebalo tražiti u najstarijoj pjesmarici bratovštine Svih Svetih, a pogotovo u grupi pasionskih pjesama poznatih kao Versi božja tila od kojih su dvije evidentirane i u Vukasovićevu prijepisu pjesmarice bratovštine Svih Svetih"¹⁰. Kalogjera također upozorava na sličnost, pa čak i identičnost stihova ove pjesmarice s onima u pjesmarici bratovštine sv. Roka, što je dokaz da je

"po nastanku starija bratovština sv. Roka svojim repertoarom duhovnih pjesama utjecala na mlađu bratovštinu i njenu pjesmaricu"¹¹.

Zaključujući svoju studiju Kalogjera ističe da su bratovštine Svih Svetih, sv. Roka, te Blažene Djevice Marije od Utjehe - Pojasa "kao pučke ustanove izuzetno zaslužne za razvoj duhovnog pjesništva u gradu i okolnim selima", te da predstavljaju "dragocjen prinos cjelokupnom korpusu srednjovjekovne duhovne lirike".

Ana Pelčić